

AFGANİSTAN'DA BİR TÜRKMEN AĞZI

M. FUAT BOZKURT

1. GİRİŞ

Afganistan'da yaşayan Türk azınlığının önemli bir bölümünü Türkmenler oluşturur. Sayıları kesin bilinmemekle birlikte bir milyona yakın¹ oldukları sanılmaktadır. Kuzey Afganistan'da Cevüzcan ve Faryab illeri ile yöresinde dağınık olarak yaşarlar. Toplu olarak Meymene il merkezinde bulunurlar. Gerçekte Türkmenler Orta-Asya'dan Anadolu'ya dek uzanan geniş alana yayılmışlardır.

Burada sunacağımız gereçler 1976 Temmuz'unda Afganistan'a yaptığımız araştırma gezisinde Kabil'de derlenmiştir. Gereçlerin çok önemli bir bölümü teknik bozukluk nedeniyle işe yaramaz durumdadır. Bu nedenle altı yüze yakın söz burada verilebilmiştir. Gereçlerin eksik olması ilişikte yapıbilgisi ve tümcebilgisi bölümlerini vermemizi engellemiştir. Yalnız bir noktayı burada belirtmek istiyoruz: Aynı biçimde 1973 yılında İran'a yaptığımız bir gezide Günbed-i Kâbus kentinde Türkmence gereçler derlenmiştir. O gereçlerin şu günlerde Prof. Dr. Doerfer tarafından yayınlanacağını öğrenmiş bulunuyoruz. Benzer yoldan, birbirine uzak iki ayrı merkezden derlenen bu gereçlerin karşılaştırması ilgi çekici olacak.

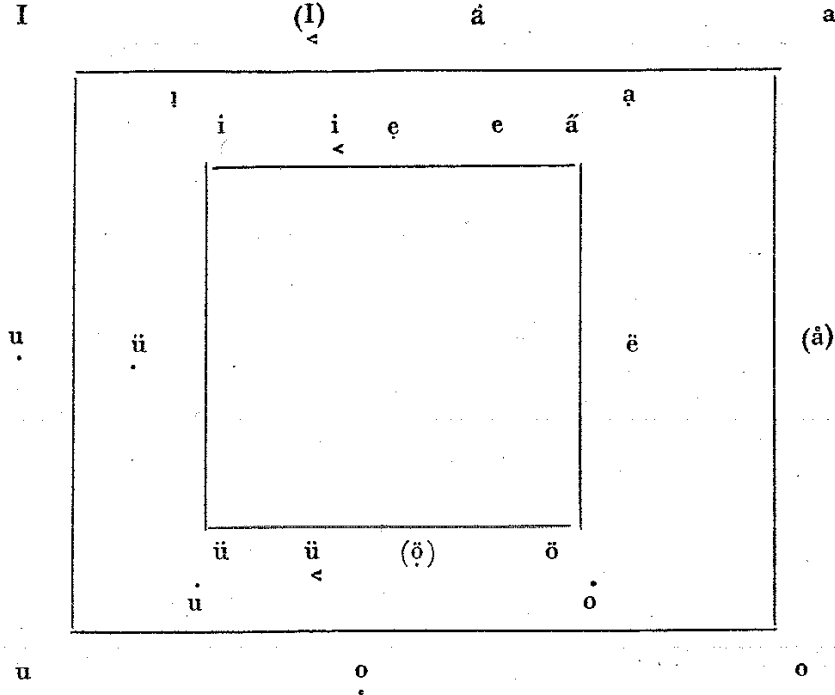
Sözleri derlediğimiz Molla Abdulkerim, gereçler derlenirken 16 yaşında idi. Meymene doğumlu olup üç dört yıldır Kabil'de oturuyordu. Zeki ve olaylara ilgi duyan bir kişi idi. Gerçekte tüm Afganistan Türklerinin ağızları birbirine etki etmiştir. Hatta çok seyrek olarak Türkiye'ye gelip gidenlerde, müzik bantları, radyo yolu ile Türkiye Türkçesinin bile etkisi sezilir. Söylemek istediğimiz şu, Türkmen ağzı tek başına değerlendirilmemeli Özbek ve Kazakça'nın etkileri göz önüne alınmalıdır.

¹ Yücel Dr. M. Celâlettin: Dış Türkler, (s. 137.) İst. 1976.

2. SESBİLİM

2.1. ÜNLÜLER

2.1.1. ÜNLÜ TABLOSU

2.1.2. ÜNLÜLERİN ÖZELLİKLERİ

/a/ [a] Geniş, kalın, düz. Üç durumda da vardır.

agaç <	'ağaç'	āta	'baba'
agıl <	'ağıl'	cāla	'dolu'
alma	'elma'	dāğ	'dağ'
arpa	'arpa'		
palta	'balta'		

[a] Kapalı a.

agız <	'ağız'	barmağ	'parmak'
arha	'arka'	oların eli	'onların eli'
aşırmağ <	'aksırmak'	qayısi	'hangisi'
ayah	'ayak'		

[â] öndamaksıl I ünsüzünün yanında söylenilir. Her üç durumda da vardır.

tâl	'sögüt'	glâs	'bardak'
âlu	'şeftali'	kâlâ	'giysi'
dîvâl	'duvar'	pâlâv	'pilav'

/ä/ [ä] Açık e ünlüsü.

âldâğlrmâni	'el değirmeni'	çömlâk	'çömlek'
ârzân	'ucuz'	kûrrâ	'sıpa'
çerkâý	'sivrisinek'	bırrâ	'pire'

[ä] ä ile a arasında bir ünlüdür Üç durumda da vardır.

âytmaş	'söylemek'	tâkcâ	'dolap'
âzâd	'teselli'	bâcâ	'bacanak'
dâri	'badem'	biyârâ	'olmamış kavun'

/e/ [e] ya da [e] Her ikisi de kapalı e ünlüsüdür. e ünlüsü İ ünlüsüne çok yaklaşır.

eķmâk	'ekmek'	beyiķ	'büyük'	âçe	'acı'
el	'el'	degâr	'dolu'	agırle	'pahalı'
ber	'ver'	cüce	'civciv'	berinc	'pirinç'

[ë] ö'ye kaçan dudaksıl e ünlüsüdür.

yüreğim	'yüreğim'
kiyëğ	'güvey, damat'

/ı/ [ı]

ıssı	'sıcak'	bir	'bir'
agıl	'ağıl'	câdır	'çadır'
âvci	'avcı'	çıra	'çıra'
ayı	'ayı'	daşarı	'dışarı'

[ı] Kapalı ı. Yalnız söz içinde ve sonunda vardır.

agırle	'değerli'	qayısi	'hangisi'
bırrâ	'pire'	yımşah	'yumuşak'
çığıt	'kum'	gatı	'katı'

/i/ [i]

inâğ	'inek'	ciciciğgâ	'bir kuş adı'
it	'köpek'	çıyan	'çayan'
bıl	'bel'	dâri	'badem'

[i] Açık i. Kapalı e ünlüsüne yaklaşır.

ibîbik	'ibibik'
iki	'iki'
sirkâ	'sirke'

/o/ [o]

oğıl	'oğul'	çopan	'çoban'
oluş	'oluk'	dohsan	'doksan'
olagan	'büyük'	horos	'horoz'

[o] Kapalı o.

ödü	'odun'	döyde	'doydu, tok'
dödaş	'dudak'	özün	'uzun'
doğöz	'domuz'		

[ö] o ile ö arasında.

öngün	'önceki gün'
-------	--------------

[ö] Bilinen ö ünlüsü.

öğ	'ön'	börök	'meze'
ötân	'geçen'	çöl	'çöl'
ötmâz	'kesmez'	derrög	'şimdi'

/u/ ([u])

uğu	'uyku'	bugdây	'buğday'
urqaçı	'gebe'	buyurmaş	'emir'
uyluş	'uyluk'	düz	'tuz'

[u] Kapalı u ünlüsüdür. ı sesine yaklaşır.

uyluş	'baldır'	mürît	'bıyık'
boyun	'boyun'	turşı	'ekşi, acı'
burun	'burun'	goyun	'koyun'

[ü] ü'ye kaçan bir ünlüdür.

üya	'baci'	kürâ	'sıpa'
buğün	'bugün'	küş	'ayakkabı'
gün	'güneş'	küzâ	'çömlek'

/ü/ [ü]

üç	'üç'
üy	'ev'
üzüm	'üzüm'

[ü] Açık ü ünlüsüdür. ö sesine yaklaşır.

çüyü	'çivi'
------	--------

[ü] Kapalı ü ünlüsüdür. i sesine yaklaşır.

gül	'gül'
-----	-------

2.1.3. ÜNLÜLERLE İLGİLİ BAŞKA İŞARETLER

Ünlünün yukarı yazılması çok düşmeyi; ünlünün altına (^) işaretinin konulması az düşmeyi belirtir.

bi ^ç l	bel'	suv ^u q	'soğuk'
torpa	'toprak'		
garın	'karın'		
< ^			
g atır	'katır'		
< ^			

ünlünün üzerine çizgi konması ünlünün uzun olduğunu, yanına nokta konması yarı uzunluğu anlatır.

āta	'baba'	bēş	'beş'
e·rqaq	'şeftali'		
çıra.yāh	'otlak'		
de·pā	'tepe'		

Aspirasyon [ʕ] işareti ile gösterilmiştir. Sözün ansızın bittiğini belirtir.

findıq ^ç	'findık'
at ^ç	'at'

Sözlerdeki ana vurgu [ˈ], yan vurgu [ˌ] işareti ile gösterilmiştir.

áylam	'dere'
dôğre	'doğru'
sıçán	'sıçan'
damırta	'karpuz'

2.2. ÜNSÜZLER

/k/ [k] ya da [k̚] İnce ünlülerle kullanılan ötümsüz ünsüz k biraz daha geriden çıkıyor. Ama bu iki ünsüz kolayca değişebiliyor. Bu nedenle ayrı ünsüz gibi düşünülmedi ve dizinde aynı yerde gösterildi.

ketDá	~	kátDá	'büyük, iri'
kákilik		'keklik	
kendirik		'un evi'	
ker		'kir'	
kiyk		'geyik'	
		erik	'erik'
		ekmāk	'ekmek'
		beyik	'büyük'

/g/ [g]

geç	'kireç'	esgi	'bayat'
gicä	'gece'	bādrāg	'hıyar'
degār	'dolu'		

[g̊]

göhāk	'göbek'	boğāz	'su yatağı'
gök	'gök'	çigıt	'kum'
içeğ	'bağırsak'	eşāg	'eşek'
ināg	'inek'		

[g]

gānat	'kanat'	bagır	'ciğer'
gār	'kar'	barmag	'parmak'
garga	'karga'	çāga	'çocuk'
golcuq	'kurt'	yağlı	'yağlı'
bogaz	'bağaz'		

[ğ]

bağ	'bağ'
tuğşan	'tavşan'
yağ	'yağ'

[h]

hām	'ham'	arhan	'ip'
hamir	'hamur'	arın	'arı, temiz'
hırman	'harman'	bogmağ	'bayat'
ahır	'ahır'	gūyruğ	'kuyruk'
ağşam	'akşam'		

/q/ [q]

qabır	'mezar'
qassab	'kasap'
qatıq	'katı'
c'rqaq	'seftali'
qaraqı	'karanlık'
golcuq	'kurt'

/ç/ [ç]

çāga	'çocuk'	geçi	'keçi'
çıra	'çıra'	geç	'kireç'
dilēnci	'dilenci'	saç	'saç'

[C] ç ile c arasında bir ünsüz. Gereçte bir sözde sözsonu ünsüzü olarak görülüyor.

āvCi 'avci'

/c/ [c]

cādır	'çadır'	ācāb	'acaip'
çāla	'dolu'	bācā	'bacanak'
ciciciğā	'bir kuş adı'	berinc	'pirinç'

/t/ [t]

tañrı	'tanrı'	āta	'baba'
tarbız	'karpuz'	at	at
altı	'altı'	bulut	'bulut'

/d/ [d]

dāğ	'dağ'	gardaş	'kardeş'
damar	'damar'	fāryād	'çağırma'
dāş	'taş'		
bugdāy	'buğday'		

[D] d ile t arasında bir ünsüzdür

Dil	'dil'	noh oD'	'nohut'
asDar	'astar'	törD	'dört'
kābDār	'güvercin'		
ketDā	'iri'		

/n/ [n]

nāmāz	'namaz'	āldāğırmani	'eldeğirmeni'
nāmā	'ne'	arşlan	'arşlan'
nevārā	'torun'	ayran	'ayran'
onuñ eli	'onun eli'	teken	'diken'

[ŋ] Burunsal n sesi. Yalnız içte ve sonda bulunur.

deñiz	'deniz'	mıñ	'bin'
doñ oñ	'domuz'	öñ	'ön'
mañlay	'alm'	dañ	'tan'

/p/ [p] Bildiğimiz patlayıcı dudak ünsüzü. Her üç durumda da var.

palta	'balta'	topBuğ	'topuk'
pişen	'pişmiş'	topır	'topra'
pul	'para'	yıp	'ip'

/b/ [b]

bogaz	'boğaz'	ciybın	'sinek'
bār	'var'	göbāk	'göbek'
barmaq	'parmak'	ácāb	'acaip'

[B] b ile p arasında bir ünsüzdür. Çok seyrek olarak her üç durumda da bulunur.

Bit	'bit'	topBuğ	'topuk'	c o r ā B	'çorap'
süBsā	'süpürge'	ķōBāk	'köpek'		

/f/ [f] Yalnız söz başında ve söz içinde bulunur.

fars	'fars'	bānāfş	'mor'
fāryād	'feryad'	şāftale	'şeftali'
findıq	'findık'		

/v/ [v]

āvCi	'avci'	pālāv	'pilav'
calvar	'şalvar'	āva	'baba'
cūvānā	'yaşar'		

[w] Yumuşak ğ sesine yaklaşan bir sestir.

hāwū	'kuma'	sow ^{uh}	'soğuk'	yuwqa	'yufka'
huwz	'havuz'	ķūwş	'ayakkabı'	suw	'su'

/m/ [m] Her üç durumda vardır.

māma	'nine'	mıñ	'bin'	nīm	'yarım'
men	'ben'	nāmā	'ne'	aḥşam	'akşam'

/y/ [y]

yāba	'yaba'	ğayra	'kuzey'
yımriğ	'yumruk'	kelāy	'kadın'
bayguş	'baykuş'	üy	'ev'

/r/ [r]

raḥam	'çeşit'	örta	'orta'
rōzā	'oruç'	bagır	'ciğer'
arḥa	'arka'	gār	'kar'

/l/ [l]

lāş	'leş'	altı	'altı'
lāy	'balçık'	altmış	'altmış'
mañlay	'alm'	saqqal	'sakal'

/ş/ [s]

şam	'mum'	gāş	'kaş'
şarab	'şarap'	bāş	'baş'
aşā	'aşağı'	aş	'yemek'

/s/ [s]

sārī	'sarı'	asDar	'astar'
sārçā	'serçe'	doḥsan	'doksan'
ses	'ses'	temis	'şişman'

/z/ [z]

zencēr	'zincir'	bogaz	'boğaz'
zinā	'karaağaç'	gızıl	'kırmızı'
ārzān	'ucuz'	otuz	'otuz'

[Z]

gıZe	'kızgın'
ötmeZ	'keskin olmayan, kör'

/h/ [h]

hammām	'hamam'
hām	'de, dahi'
ahāğ	'alçı'

3. SESBİLGİSİ

3.1. ÜNLÜLER

3.1.1. ÜNLÜ UYUMU

Gereç derlediğimiz bu Türkmen ağzında büyük ünlü uyumu tamdır. Yalnız ağızlarda genellikle kolay söyleme ve rahatlık egemendir. Kimi ünsüzlerin etkisi ile aşağıda vereceğimiz bir kaç örnekte ünlü uyumu bozulmuştur. Bunun yanında Türkiye Türkçesinde ünlü uyumu bozulmuş olan 'elma' sözü Türkmen ağzında 'alma' biçimindedir. Kurallara aykırı örnekler şunlardır:

Küçük Ünlü Uyumu Bozuktur:

äçe	'acı'	döli	'dolu'
agırle	'pahalı'	doyde	'doydu'
<			
agrımaş	'dert'	guyı	'kuyu'
<			
äl dägırmäni	'eldeğirmeni'	ogıl	'oğul'
<			
		ozın	'uzun'
dögře	'doğru'	yagmur	'yağmur'
<			
		yü-zi	'yüz-ü'

3.1.2. UZUN ÜNLÜLER

Artık Ana Türkçe'de uzun ünlünün varlığını yadsıyan türklük-bilimci yok gibidir. Türk lehçeleri içinde uzun ünlülerin en önce fark edildiği lehçe Türkmen lehçesi olmuştur. Uzun ünlüleri gösterebilmek için 1929 da yayınlanan latin yazıçlı Rusça - Türkmençe sözlükte¹ iki ünlü yan yana yazılmıştır. Bu sözlükten sonra çıkan Türkmençe sözlükler hemen hep kiril yazısı ile basılmıştır. Kiril yazısında uzunluklar gösterilmediğinden bu sözlüklerde uzun ünlüler saptanmamıştır. Ama 1968 yılında yayınlanan Türkmençe - Rusca Sözlükte² uzunluklar ayraç içinde gösterilmiştir.

Gereçlerde bulunan uzun ünlülü tüm sözleri aşağıda sıralıyoruz. Bu uzunlukların büyük çoğunluğu Prof. Dr. Talât Tekin'in³ Türkmençe'den verdiği uzun ünlüleri doğrulamaktadır. Kimi örnekler Talât Tekin'in kitabında yoktur. Bunlar konuşan kişinin vurgulaması

¹ Aliev, A. i Boriev, M: Russko-türkmenskiy slovar (Orosca-Türkmençe sözlük), Askabad 1929.

² Türkmenko-russkiy slovar, pod obşçey redaktsiev N. A. Baskakova, B.A. Karriyeva, M.Ya. Hamzayeva, Moskova 1968.

³ Tekin, Prof. Dr. Tâlat: Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler, Ankara 1975 (s. 85. Türkmençe de Asli uzunluklar).

sonucu da olabilir. Biz 'Türkmençe'deki uzun ünlülerin kesin olarak saptanmasına yardımcı olur' düşüncesi ile uzun ünlülü tüm sözleri sıralıyoruz:

āc	'aç'
āce	'acı'
ārīh	'arı, temiz'
āvCı	'avcı'
āwa	'baba'
āy	'ay'
āya	'el içi'
ār	'er, erkek'
bāba	'dede'
bācā	'bacanak'
bār	'var'
bāş	'baş'
bāş	'beş'
bīel	'bel'
bīl	'bel'
bīz	'biz, iyne'
bōh	'bok'
bōri	'kurt'
cāla	'dolu'
ciybın	'sinek'
çāga	'çocuk'
<	
çēşipDir	'şiş, çiçek hastalığı'
çiz	'çizgi'
çiyān	'çiyān'
çüyü	'çivi'
dāğ	'dağ'
dēri	'deva'
derī	'deri'
<	
dilēnci	'dilenci'
dīş	'diş'
dīz	'diz'
dōlı	'dolu'
dōş	'döş'
dūz	'tuz'
dūnyn	'dün'
ērik	'erik'—
ēnā	'ana'
gīcā	'gece'
gōbāk'	'göbek'
gān	'kan'
<	
gār	'kar'
<	
gīz	'kız'
<	

gõnuḥ	'konuk'
<	
gõşa	'çift, iki tane'
<	
gürri	'kuru'
<	
güyrüḥ	'kuyruk'
<	
ibibik	'ibibik'
<	
İs	'koku'
İycâk	'yemek'
İyşik	'kapı'
ķākilik	'keklik'
ķēçā	'keçe'
ķōl	'göl'
ōrta	'orta'
ōcaḥ	'ocak'
ōdun	'odun'
ōt	'ateş'
sāri	'sarı'
sū t	'süt'
şişipDir	'şiş'
tūw ^u q	'tavuk'
yāba	'yaba'
yaḥīn	'yakın'
yamān	'yaman'
yarā	'yara'
yārım	'yarım'
yārın	'yarın'
yāş	'genç'
yāşar	'yaşar'
yāşıl	'yeşil'
yēl	'yel'
yēr	'yer'
yılān	'yılan'
yōl	'yıl'
yōlDaş	'dost'

3.1.3. KAPALI E

Gereçlerde iki e sesi birbirinden kesinlikle ayrılır. Ama kapalı e ile söylenen kimi sözler gerçekte geniş e sesinden dönmüştür. Uzun ünlülerde olduğu gibi, Türkçe'deki kapalı e sesi de çeşitli türklükbilimciler tarafından araştırılmıştır¹.

Azeri yazı dilinde bu iki e (e ~ ä) sesi belirgin şekilde birbirinden ayırılmıştır. Türkmen yazı dilinde de e sesini karşılayan iki işaret var-

¹ Emre, Ahmet Cevat: Bulanık e fonemi, Türk Dilli Belleten 3. Seri sayı 6.7. yıl 1946, s. 487, 497.

dır. Nedir, bu iki işaretle gösterilen sesleri birbirinden ayırmak zordur.²

Burada iki türlü kapalı e sesi vardır. e ve ę işareti ile gösterilmişlerdir. ę işareti ile gösterilen kapalı e sesi daha çok i sesinin genişlemesi sonucu ortaya çıkmıştır³.

	çerkây	'sivrisinek'
	çeşipDir	'çiçek'
	de-mir	'demir'
	deñiz	'deniz'
	de-pâ	'tepe'
	deri	'deri'
	deşik	'delik'
	dilênçi	'dilenci'
	eleğ	'elek'
	elli	'elli'
	êrtâ	'erte, yarın'
	êrti	'erte, şafak'
	esgi	'eski'
	eşâğ	'eşek'
	et	'et'
	etâk	'etek'
	geçi	'keçi'
	ileri	'güney'
	kêçâ	'keçi'
	kêr	'kir'
	seksen	'seksen'
	ses	'ses'
	têken	'diken'
	yen	'yen'
	yeñil	'hafif'
	yêr	'yer'
	yetmiş	'yetmiş'
	yetti	'yedi'
3.1.4.	a-> â-	
	âcâb	< acaib
	âytmañ	< aytmak, 'söylemek'
	âzad	< azad
3.1.5.	-a-	
	yâşıl	< TT. yeşil (Türkiye Türkçesi)
3.1.6.	a-> e-	
	ênâ	< ana

² Nemeth, G.: Zur Kenntniss des geschlossenen e im Türkischen: KCsA 1. Erg. Bd. (1939), 515-531.

³ Çağatay, Prof. Dr. Saadet: Türk Lehçeleri Örnekleri II.1972, Ank. s. 28 Türkmenler ve dilleri.

3.1.7.	-a-> -I-		
	ambır	<	ambar
3.1.8.	-a > -İ		
	gabi	<	gaba, 'giysi'
3.1.9.	-a- > -u-		
	tuğşan	<	tavşan
	tūwuq	<	tavuk
3.1.10.	-e- > -İ-		
	gicā	<	gece
3.1.11.	-e- > -Ö-		
	möcög	<	böcek
3.1.12.	-e- > -ü-		
	düyā	<	deve
3.1.13.	-İ > -e		
	eğre, eğre	<	eğri
3.1.14.	-i- > -I-		
	bir	<	bir
	çiz	<	çizgi, çiz
	yip	<	ip
3.1.15.	-İ > -Ü		
	çüyü	<	çivi
3.1.16.	-I > -e		
	āçe	<	acı
3.1.17.	-I- > -İ-		
	bil	<	bu yıl
	yahin	<	yakın
3.1.18.	-u- > -I-		
	bil	<	bu yıl
	guyı	<	kuyu
	ogıl	<	oğul
	yagmur	<	yağmur
	yımırta	<	yumurta
	yımırğ	<	yumruk
	yımşah	<	yumuşak
3.1.19	-u > -e		
	döğre	<	doğru
	döyde	<	doydu 'dok'
3.1.20	U-, -U- > 0-, -o-		
	dōdah	<	dudak
	doņoz		domuz
	oyağ		uyank
	ozln		uzun

3.2. ÜNSÜZLER

3.2.1. b-

Eski Türkçenin kimi b- sesleri Türkiye Türkçesinde p- ye dönüşmüştür. Oysa Türkmençe'de bu b- sesi korunmuştur.

barmag	<	'parmak'
bırrá	<	'pire'
bār	<	'var'
bōh	<	'pislik, bok'
3.2.2. b- > m-		
men	<	ben'
mıñ	<	bin'
mōcög	<	böcek'

3.2.3. B

Bu ünsüzün b ile p arasında bir ses değeri olduğunu sesbilim bölümünde belirtmiştik. P ya da b ünsüzlerinden dönüşme sonucunda doğmuştur.

Bit	<	bit
kōBāq	<	köpek
çorāB	<	çorap
topBuñ	<	topuk
süBsā	<	süpürge

3.2.4. ç-, -ç > c-, -c

āc	<	aç
çorāB	<	çürāb
cādır	<	çadır

3.2.5. D

Yukarda (3.2.3) anlattığımız B sesinde olduğu gibi bir geçiş ünsüzü olan D ünsüzü, d ya da t seslerinden dönüşerek ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki örneklerde görülür.

Dañ	<	tan
Dil	<	dil
asDı	<	altı
asDar	<	astar
birgatDan	<	kıya
üsDi	<	üstü
kābDār	<	kebuter, güvercin
kātDā	<	gata, 'büyük, iri'
noñDa	<	nokta
tañDā	<	tahta
tanDır	<	tandır
usDa	<	usta
yasDiñ	<	yastık
yōlDaş	<	dost, arkadaş
noñDc	<	nohut
tōrD	<	dört

3.2.6. g

Türkiye Türkçesinde yumuşak g ünsüzü ile söylenen ses, Türkmençe'de boğazdan çıkan g ünsüzü ile söylenir.

agız	<	ağız
agaç	<	ağaç
agıl	<	ağıl
agrimah	<	ağrımak
bagır	<	bağır, ciğer
bayguş	<	baykuş
bogaz	<	boğaz
bogmah	<	boğmak, bayat
bugdây	<	buğday
çaga	<	çağa, çocuk

3.2.7. k-

Türkiye Türkçesinde g-ye dönüşmüş, eski Türkçe'nin k- sesleri Türkmen ağzında olduğu gibi korunmuştur.

ke·lin	'gelin'
keyk	'geyik'
kiyëğ	'güvey'
köl	'göl'
kölğä	'gölge'
küynäk	'gömlek'

3.2.8.

k-, -k-, -k >	ğ-, -ğ-, -ğ
eleğ	< elek
emceğ	< emcik 'meme'
eşäg	< eşek
içegä, içäg	< içek 'bağırsak'
inäğ	< inek
esgi	< eski
göbäk	< köbäk
gök	< kök 'gök'
göt	< köt 'anüs'
göz	< köz 'göz'
gün	< kün 'gün'

3.2.9. ŋ

Eski Türkçenin burunsal n sesini koruması Türkmencenin önemli özelliklerinden biridir. Tamlayan durumu hep burunsal n sesi ile olur.

aḡgal	<	ambar
<		
biliyorsuḡnz	<	biliyorsunuz
biziḡ elimiz	<	bizim elimiz
çaḡ	<	toz, kum
daḡ, Daḡ	<	tan
deḡiz	<	teniz 'ırmak'
doḡoz	<	ḡ to uz 'domuz'
garaḡqı	<	karanlık
<		
maḡlay		'alın'
mıḡ	<	bin
oḡḡün	<	ön-gün 'önceki gün'
öḡ	<	ön
pişey		'pişik'
taḡrı	<	tanrı
yeḡil	<	yengil 'hafif'

3.2.10.

q- > ḡ-

gabi	<	kaba
<		
galbır	<	kalbur
<		
gamiş	<	kamiş
<		
gān	<	kan
<		
gānat	<	kanat
<		
gār	<	kar
<		
gāra	<	kara
<		
garaḡqı	<	karanlık
<		
gardaş	<	kardeş
<		
gargıç	<	kargış
<		
garın	<	karın
<		
gatı	<	katı
<		
gāş	<	kaş
<		
gāymaḡ	<	kaymak
<		
gāzan	<	kazan
<		

3.2.11.

-q-, -q >

-ḡ-, -ḡ

Oḡuz Türkçesinin tüm ağızlarında görülen bu yaygın özelliğine Türkmen ağızında bir çok örnek vardır.

aḡşam	<	akşam
arḡan	<	arkan 'ip'

	dırnaḡ	<	tırnak
	dō daḡ	<	dudak
	doḡsan	<	doksan
	doḡsan	<	doksan
	dōyduḡ	<	doyduk 'kahvaltı'
	ḡaymaḡ	<	kaymak
	<		
	ḡōnuḡ	<	konuk
	<		
	ḡulaḡ	<	kulak
	<		
	ḡuyruḡ	<	kuyruk
	<		
	ōcaḡ	<	ocak
	raḡam	<	rakam
	ūḡı	<	uyku
	yaḡa	<	yakı
	yaḡın	<	yakın
	yapraḡ	<	yaprak
	yoḡarı	<	yukarı
3.2.12.	s- > t-		
	temis	<	semiz
3.2.13.	ḡ- > c-		
	calvar	<	şelvâr
3.2.14.	-ḡ-, -ḡ > -ç-, -ç		
	ḡargıç	<	kargıç
	<		
	yaḡçı	<	yaḡşı
3.2.15	t- > d-		
	daḡ	<	tan
	dār	<	ter
	de·pā	<	tepe
	dırnaḡ	<	tırnak
	diz	<	tez
	düz	<	tuz
3.2.16	t-		
	teken		'tiken'
	tōrD		'dört'
	tüşāk		'töşek'
	<		
3.2.17 ÜNSÜZ İKİLEMESİ			
	arnḡ	<	arık
	bırrā	<	pire
	doḡguz	<	dokuz
	<		
	ḡurbaḡga	<	kurbaḡa
	<		
	ḡürri	<	kuru
	<		

kiçcik	<	küçük
orraḥ	<	orak
sâkğiz	<	sekiz
saqqal	<	sakal
taşşag	<	taşak
topBuh	<	topuk

3.2.18. BENZEŞME

innâ	<	iyne
kekiş	<	çekiç 'mala'
sillârin	<	sizlerin
temmâl	<	tenbel

4. GEREÇLER

Anlatan: Abdulkerim. Yaşı: 16
İşi: Molla, 4 Ağustos 1976, Kabil

1.	پدر	āva, āta
2.	مادر	ēnâ
3.	برادر	dogan, gardaş
4.	خواهر	ûya
5.	پسر	ogil, gîz
6.	دختر	gîz
7.	نوه	nevärâ
8.	نتیجه	neticâ
9.	بچه	çâgâ
10.	برادر بزرگ	bāba
11.	مادر بزرگ	māma
12.	امو	eķâ
13.	امه	daydâ
14.	دای	dâi
15.	خاله	daydâ
16.	مرد	erķek, kşî
17.	زن	kelây
18.	شوهر	ër
19.	عروس	toy
20.	عروسی	ke·lin
21.	داماد	kîyëğ
22.	باجناق	bâcâ

23.	جاری	—
24.	حوو	hävü
25.	پدر زن	gaynata
26.	مادر زن	gaynänä
27.	سر	bāş, kellä
28.	چشم	göz
29.	مژه	ķirpik
30.	ابرو	gāş
31.	پیشانی	manlay
32.	گوش	gulaḥ
33.	بینی	burun
34.	لب	dōdak
35.	دهان	ağız
36.	کام	Dil
37.	زبان	Dil
38.	دندان	dış
39.	چانه	āṇāk
40.	ریش	saqgal
41.	سبیل	murīt
42.	مو	saç
43.	کردان	hoyun
44.	گلو	kekirdäk, bogaz, boyn
45.	سینه	dōş
46.	پسندان	emceğ
47.	شکم	garın
48.	نافه	gōbāk
49.	روده	içegä, içeg
50.	جگر	bagır
51.	قلوه	yürek
52.		
53.	سپرز	biel
54.	کیر	çük
55.	کوس	am
56.	کون	göt
57.	دست	el
58.	بازو	bıl goşar

59.	مچ	yımrığ
60.	كف دست	āya
61.	انگشت	barmaq
62.	شست	bāş barmaq
63.	ناخن	dırnaq
64.	پا	ayaq
65.	ران	uyluq
66.	زانو	diz
67.	ساق پا	diz çanā
68.	قاب پا	topBuq
69.	پاشنه	pecā
70.	روی پا	ayağımın asDı
71.	كف پا	ayağımın asDı
72.	پوست	deri
73.	كو شت	et
74.	پیه	päy
75.	رگ	damar
76.	خون	gān
77.	عرق	dār
78.	شاش	stmäq (sımäg)
79.	گه	sıçmaq
80.	آب بینی	burun bōq
81.	سورمه	üsğörmäq
82.	طسه	aşırmaq
83.	فارثه	/
84.	جان	cān
85.	تن	endām
86.	صورت	yüz
87.	خایه	yımırta, taşşag
88.	اسب	at
89.	خر	eşäg
90.	کره	qurrā
91.	قاطر	qatır
92.	مگ	kücük, qöBäk, it
93.	توله	kücüg
94.	گره	/

95.	موش	siçân
96.	شتر	düyä
97.	شتر نر	erkek düyä
98.	شتر ماده	māya düyä
99.	چوجه شتر	köşök
100.	گاو	inäg
101.	کوساله	höcög, torpäy, torpa
102.	گاو جوان	cüvänä, yāşar, gunnacı hām urqaçı
103.	گوسفند	goyun
104.	میش	goyun
105.	بز	geçi
106.	بز غاله	oglaḥ
107.	آدو	keyk, kiyk
108.	خرگوش	tuğşan
109.	خوک	doņoz
110.	گراز	ayı
111.	گرگ	möcög, böri
112.	خرس	/
113.	روباه	tilki
114.	شیر	yolbars, arslan
115.	ببر	bäbr
116.	پلنگ	pälän
117.	پشم	/
118.	چرم	/
119.	دم	güyruḥ
120.	دمبه	güyruḥ
121.	سم	/
122.	پهن	/
123.	شاشدن	/
124.	کوهان	/
125.	پالان	pälän
126.	افسار	/
127.	مهتر	/
128.	چوپان	çopan
129.	آخور	aḫır
130.	طویله	agıl

131.	مرغ	tūw ^u q
132.	خروس	ḥoras
133.	جوجه	cuce
134.	کبوتر	kābDār
135.	کبک	ḳāḳilik
136.	کلاغ	garga
137.	کنجشک	sārçä siz bizdän öktä biliyor- suñuz bizlär hām sārçä diyor. güncüşḳ bolsa yüz raḥam güncüşḳ bār. fars Dilinḳä hām- mäsi güncüşḳ diyor. bizlär güncüşḳä ciciḳḳä diyor, sār- çä diyor, minä diyor mütäci diyor. yüz raḥam bār.
138.	دارکوب	ibibik
139.	بال	gānat
140.	پر	perāk
141.	تخم مرغ	yımırta
142.	جغد	bayguş
143.	مکس	ciybın
144.	پشه	çerkäy
145.	کیک	bırrä
146.	کنه	kānä
147.	صااص	Bit
148.	سپش	sirkä
149.	خشنگ	/
150.	ملخ	çäkirtgä
151.	کرم	golçuq
152.	مار	yılän
153.	قورباغه	gurbagga
154.	رغل	çiyän
155.	درخت	agaç
156.	چوب	agaç
157.	ساخه	şaha
158.	برگ	yapraḥ
159.	گل	göl

160.	گل سرخ	gızıl gül
161.	بید	tâl
162.	نارون	zinä
163.	چنار	çınār
164.	سرو	selvi tâl
165.	کاج	/
166.	ارزن	dâri
167.	میوه	/
168.	مو	/
169.	باغ میوه	üzüm bağı
170.	باغ	bağ
171.	سبب	alma
172.	کلابی - ناله	/
173.	آلو	âlu
174.	زردالو	ērik
175.	شفتالو	şāftale
176.	هلو	e'rqaq
177.	انگور	üzüm
178.	چارمغز	kāde
179.	فندق	fındıq
180.	پسته	/
181.	بادام	bādām
182.	بادامستان	bādāmestān
183.	سنجد	yigdā
184.	زالزالک	/
185.	هسته	şānik
186.	بوته	ot'
187.	کالک	biyārā
188.	تربوز	damırta, tarbız
189.	بادرنگه	bādräg
190.	کدو	kāde
191.	باقولی	/
192.	ماش	māş
193.	دال	/
194.	نخود	mohoD'
195.	برنج	berinc
196.	کنندم	bugdāy
197.	جو	arpa
198.	خوشه	bāş

199.	رشقه	yorunca
200.	حاصل	/
201.	چمن	çayır
202.	چراگاه	çıra'yāh
203.	گر مسیر	ıssı yer
204.	سرد	suw ^u q
205.	چشمه	çeşmä, guyı
206.	کاريز	şaḥ
207.	جوی	ārıḥ
208.	کرد	boğäz
209.	دیم	/
210.	خرمن	ḥırman
211.	درو	orraḥ
212.	درو	orraḥ
213.	گاوا آهن	/
214.	چرخ حزن کوب	/
215.	خیش	ḥıšt
216.	یوخ	boyunturuḥ, boyunturuq
217.	چرم پوغ	/
218.	چهر شاه	yāba
219.	چوب	/
220.	آسیاب	däğirmän
221.	آسیاب دستی	äl däğirmäni
222.	بررگر	/
223.	زمین	yēr
224.	خاک	topır (torpaḥ)
225.	گرد	çaḡ
226.	سنگ بزرگ	ḳätDä dāş, olagan dāş, bözü- rük dāş, biyik dāş
227.	سنگ کوچک	kiçcik dāş
228.	شن	çiğit
229.	کوه	dāğ
230.	تپه	de·pä
231.	دره	áylam
232.	دشت	çöl
233.	هامون	/
234.	راه	yöl
235.	جاده	seräḳ
236.	آب	suw

237.	رود خانه	deniz
238.	برف	gār
239.	باران	yagmır, cāla
240.	تگرگ	degār
241.	شلاب	/
242.	ابر	bulut
243.	باد	yēl
244.	آتش	ōt
245.	آهن	de·mir
246.	مس	mīs
247.	آسمان	gōk
248.	روز	gün
249.	ماه	āy
250.	مهتاب	yağDıhğ
251.	ستاره	yıldız
252.	روز	gün
253.	شب	gicä
254.	سال	yıgı
255.	چاشت	/
256.	آلان	derräg
257.	امروز	buğün
258.	دیروز	dūyn
259.	پرزوز	önğün
260.	دیشب	ötän aħşam
261.	فردا	ērtä, (yärın)
262.	پس فردا	indiki gün
263.	امسال	bıyıl (bıl)
264.	پار سال	ötän yıl
265.	سفیده صبح	dağ, Dağ
266.	صبح	ērti
267.	چاشت ظهر	gün ertan
268.	عصر	namāzgā ^D , kindin
269.	مشرق	yōğarı, gün çıhar
270.	غرب	günbatar
271.	شمال	gayra
272.	جنوب	ileri
273.	خانه	üy
274.	حيات	diväl
275.	عمارت	hāyat

276.	فضا	fēzā
277.	اطاق	üy, gar üy
278.	در	iyşik
279.	دیوار	dīvâl, hayat
280.	پنجره	dāriçä
281.	شیشه	āyna, glās
282.	دریچه	dāriçä
283.	سوراخ	deşik
284.	سکو	/
285.	دولابچه	tākçä
286.	تیر	agaç
287.	سقف	yoħarı
288.	پشت بام	dīvārıñ üsDi
289.	پلکان	piyqāl
290.	هره	ärrä
291.	زرده	palta, päşşä, ärrä
292.	پرچین	mīyħ
293.	نرد بان	nārvān
294.	ناودان	/
295.	حوض	ķöl, hawuz
296.	لوله	oluħ, canñäl
297.	نی	gamaş
298.	حمام	hammām
299.	چاه	guyı
300.	سطل	setil
301.	کوزه	ķüzä, çömläk
302.	تنک	bedirä
303.	سبد	şebed
304.	سینی	sēn
305.	لانچین	/
306.	غربال	galbīr, eleğ, sanaç, sıpra kendirik 'unevi'
307.	دیك	gāzan
308.	سه پایه	üç ayaħ
309.	اوجاق	ōcaħ
310.	کوره	ķurrä
311.	تنور	tanDır
312.	هیزم	ödun
313.	زغال	ķömür

314.	حرقة	taraşâ
315.	دود	tütsä
316.	دوده	tütsä
317.	خاکستر	kül
318.	انبر	ambır, aṅgal 'buğday konu- lan yer'
319.	چراغ	çıra
320.	شع	şam
321.	شعله	şölä
322.	دشکت	tüşäk
323.	حصاف	yorgan
324.	بالش	yasDıh
325.	نمو	këçä, keçä
326.	کلم	kelim
327.	جارو	süBsä, süpürge
328.	غذا	ïymäk
329.	صبحانه	ërtäDä iycäk, topDa iycäk, aḥşam iycäk
330.	نهار	top
331.	شام	pälâv
332.	نان	eḵmäḵ, çöräk
333.	خمیر	ḥamir
334.	نمک	düz
335.	آش	aş
336.	کشمش	miz
337.	شیره	şirne, şirä
338.	شیره انگور نیم پخته	turşı, öra
339.	شراب	şarab
340.	شیر	süt
341.	قیماق	gaymaḥ
342.	کره	gara, sari yağ
343.	روغن	yağ
344.	پنیر	penir
345.	ماست	qatıq
346.	دوغ	ayran
347.	قرقوروت	gu·rut
348.	مزه	mâza, börök
349.	طعم	tâam

350	درد	agrīmaḥ
351.	کریه	aglamaḥ
352.	نالہ	fāryād
353.	زاری	yalvarmaḥ
354.	عزا	azād ber
355.	آفت	bälā
356.	زخم	yarā
357.	ورم	şişipDir
358.	تب	/
359.	سردرد	kellā agrıyı, kellām agrıyı
360.	دلہرد	yürëğim agrıyı
361.	آبلہ	el çēşipDir, elim çēşipDir
362.	دوا	dēri
363.	رخت	kälā
364.	قبا	gabī
365.	پیراہن	küynāk
366.	شلوار	calvar
367.	جوراب	corāB
368.	کلاه	tayḥa
369.	کفش	kūwş
370.	کیوہ	tellä (?)
371.	یقه	yaḥa
372.	جیب	kisä
373.	آستین	yen
374.	دامن	etāk
375.	آستر	asDar
376.	پنبہ	pamuḥ
377.	پارچہ	tikä
378.	کرباس	biz
379.	سوزن	innä
380.	نخ	yıplık
381.	ریسمان	yıp, arḥan
382.	طناب	yıp, ar
383.	پود	/
384.	کارگاہ	/
385.	نجار	usDa
386.	تیشہ	teşşä
387.	ارہ	errä

388.	مته	mata
389.	میخ	mīyḥ, çūy ^ü
390.	تخته	taḥDā
391.	تبر	palta
392.	تبر کوچک	ķçik palta
393.	ماله	keķiṣ
394.	بیل	bīl
395.	گللی	lāy
396.	گاه گل	samanlāy
397.	گاه	saman
398.	خشت	ḥiṣt
399.	کچ	geç
400.	آهگ	ahäg
401.	خدا	taṅrı
402.	دعا	dogā
403.	نفرین	gargiç
404.	نماز	nāmaz
405.	روزه	rōzā
406.	دوست	yōlDaṣ
407.	دشمن	yamān
408.	فمخش	/
409.	دعوی	/
410.	مهسان	gōnuḥ
411.	شکارچی	āvCı
412.	لاشه	lāṣ
413.	قبر	qabır, göz
414.	خار	teken
415.	زنجیر	zencer
416.	پارو	müre
417.	آواز	ses,
418.	فریاد	ķıygırmaḥ
419.	خبر	āytmaḥ
420.	فرمان	buyurmaḥ
421.	بازی	oyun
422.	چادر	çadır
423.	سایه	kölgä
424.	همسایه	/
425.	رنگ	böyuḥ

426.	بو	īs
427.	پول	pūl
428.	گدا	dilēnçi
429.	پیمان	mañlay
430.	دزی	/
431.	مشت	yumruḥ
432.	باز	yük
433.	دکان	dük ^k ān
434.	نانوا	nānbāy
435.	قصاب	qassab
436.	خط	çiz
437.	نقطه	noḥDa
438.	نوک	/
439.	بیخ	/
440.	حد	yazı,
441.	نصف	nīm
442.	نیم	yārim
443.	نیم من	yārim sen
444.	جفت	gōşa
445.	عجب	ācāb
446.	یکهو	/
447.	خوب	yaḥçı
448.	بد	yamān
449.	راست	dōğre
450.	دروغ	yalan
451.	راست	dōğre
452.	کج	eğre, eğre
453.	روشن	yaḥDılıḥ
454.	تاریک	garañqı
455.	پاک	ārıḥ
456.	چرک	ker
457.	نجس	yamān
458.	خوش گل	/
459.	زشت	yamān
460.	نر	erkāk
461.	ماده	orqāçı
462.	پیر	garrı
463.	جوان	yāş

464.	چاق	temis
465.	لاغر	arriḡ
466.	کوچک	küccük
467.	بزرگ	ketDä, qoca, beyik
468.	سبگ	yeñil
469.	سنگین	agırle
470.	تر	/
471.	خشک	gürri
472.	تیز	yıldım
473.	کند	ötmaz
474.	دراز	ozin
475.	کوتاه	keltä
476.	باریگ	keç'ig
477.	پهن	keç'ig
478.	نازک	yuwqa
479.	تنگ	keç'ig
480.	دور	uzah
481.	نزدیک	yahin
482.	زود	diz
483.	گم	yöḡ
484.	پیدا	tapıldı
485.	خواب	ūḡı
486.	بیدار	oyah
487.	سیر	dojde
488.	گرسنه	ac
489.	تشنه	suwsız
490.	ناشته	dojdūḡ
491.	خوش	yahşı
492.	مست	dīvānā
493.	خام	ḡām
494.	پخته	pişey
495.	تازه	tāzä, yāmä (?)
496.	کهنه	könä
497.	بیات	esgi, bogmaḡ
498.	شور	şor
489.	شیرین	şir'in
500.	چرب	yagḡı
501.	تلخ	ace

502.	تند	āce, tūrşı
503.	ترش	tūrşı
504.	سرد	sow ^u h
505.	كرم	giZe
506.	سرد	sow ^u h
507.	ولرم	/
508.	سخت	gatı
509.	نرم	yımşah
510.	سست	yımşah
511.	حسته	yorgun
512.	بیسار	keDe, keTe
513.	تنبیل	temmäl
514.	تنها	yäkä
515.	آبستن	/
516.	نازه	/
517.	خراب	yamän
518.	آباد	yaḥşı, ābād
519.	گران	agır
520.	ارزان	ärzän
521.	مفت	yönä
522.	بیشتر	köpräk
523.	پر	döli
524.	سرازیر	yoḥarı
525.	سربالا	yoḥarı
526.	جلو	öñ
527.	عقب	arḥa
528.	سفید	ag
529.	سیاه	gara
530.	زرد	sārı
531.	سبز	yāşıl
532.	آبی	gök
533.	کبود	gök
534.	سرخ	gızıl
535.	بنفش	bänäfs
536.	من	men
537.	تو	sen
538.	او	ol
539.	ما	bizlär, biz

540.	شما	siz
541.	آنها	/
542.	دستم	elim, meniñ elim
543.	دستت	eliñ, seniñ eliñ
544.	دستش	eli, onuñ eli
545.	دست ما	eli, biziñ elimiz
546.	دست تان	eliñiz, silläriñ eliñiz, elleriñiz
547.	دشت شما	olarıñ eli
548.	دست خودم	meniñ öz elim
549.	همه	hämä
550.	هر	her
551.	يکک	bır
552.	دو	iki
553.	سه	üç
554.	چهار	dörD
555.	پنج	bāş
556.	شش	altı
557.	هفت	yetti
558.	هشت	säkğiz
559.	نهم	doqguz
560.	دهم	ön
561.	يازده	onbir
562.	دوازده	oniki
563.	سیزده	onüç
654.	چهارده	öndörD
565.	پانزده	onbāş
566.	شانزده	analtı
567.	هفت ده	onyetDe
568.	هشت ده	on sekğiz
569.	نوزده	ontoqguz
570.	بیست	yigirmi
571.	سی	otuz
572.	چهل	qırğ
573.	پنجاهم	elli
574.	شست	altmış
575.	هفتاد	yetmiş

576.	هشتاد	seksen
577.	نود	dohsan
578.	صد	yüz
579.	هزار	mıñ
580.	ده هزار	ōn mıñ
581.	اینجا	buyēr
582.	آنجا	oyēr
583.	بالا	yoharı
584.	پاین	aşā
585.	زیز	yēriñ asDı
586.	روی	yūzi
587.	بیرون	daşarı
588.	درون	içäri
589.	میان	ōrta
590.	کنار	bırçağ, bırgatDan, gıra
591.	این	bul
592.	آن	ol
593.	کدام	qayısi
594.	کی	kim
595.	چه	nāmā
596.	چرا	nāmānā

5. DİZİN

	-a-		ahāğ	400	alçı
			aħır	129	Aħır
ābād	518	Bayındır	aħşam içcāk	329	Akşam yemeği
āc	488	Aç	alma	171	Elma
āce	501,502	Acı	altı	556	Altı
ācāb	444	Acaib, hayret	altmış	574	Altmış
ağız	35	Ağız	ālu	173	Şeftali
<			am	55	Ferç
agaç	155	Ağaç	ambır	318	Ambar
<			aṅgal	318	Ambar
	156	Dal	ar	382	İp,sicim
	258	Dama atılan ağaç	arħa	527	Art, arka
agıl	130	Ağıl	arħan	381	İp
<			ārıñ	455	Arı, temiz
agır	519	Değerli, pahalı	ārıñ	207	Dere, ark
<			arpa	197	Arpa
agır-le	469	Ağır	arşlan	114	Arşlan
<			arıñ	465	Arık, zayıf
agrı-yı	359,360	Ağrı	asD-ı	585	Alt-ı
<					
agrı-mağ	350	Ağrı, dert, hastalık			
<					

asDar	375	Astar	birgatDan	590	Kıyı, kenar
aşgır-maḥ	82	Aksırmaak	blrrá	145	Pire
aş	335	Aş	bıl	263	Buyıl
aşā	594	Aşağı	biyil	263	Bu yıl
at	88	At	blz-dán	137	Biz-den
āta	1	Baba	biel	53	Bel (insan beli)
āvCı	411	Avcı	bıl	394	Bel (alet)
āva	1	Baba	Lil-iyorsunuz	137	Bil-iyorsunuz
āy	249	Ay	Bit	147	Bit.
āya	60	Aya, eliçi	biyārā	187	Kelek, olmamış ka- vun.
ayaḥ	64	Ayak	biyik dāş	226	Büyük taş
ayag-ımuḥ asDı	70,71	Ayağımın altı	bız	378	Biz, büyük iğne
ayı	110	Ayı	biz	539	Biz
áylam	231	Dere	-iñ elimiz	545	
āyna	281	Cam	-lár	137,539	
ayran	346	Ayran	boğáz	208	Su yatağı
	-ā-		hogaz	44	Boğaz
āl dāğır-māni	221	el değirmeni	hogmaḥ	497	Bayat
āñák	39	Yanak	boyah	425	Boya, renk
ār	18	Koca	boyun	43	Boyun, boğaz
ārrá	290	Testere	boyn	44	
ārzān	520	Ucuz	bōri	111	Kurt
āyt-maḥ	Haber, söyleme		börök	348	Meze
āzād ber	354	Teselli	bözürük dāş	226	Büyük taş
	-b-		buğün	257	Bugün
bāba	10	Dede	bugdáy	196	Buğday
bācā	22	Bacanak	bul	591	Bu
bādām	181	Badem	bulut	242	bulut
bādāmeštān	182	Bademistan	burçah	590	Kıyı, kenar
bādrág	189	Hıyar	burun bōh	80	Sümük
bağ	170	Bağ	burun	33	Burun
bagır	50	Çiğer	buyēr	581	Bu yer, burası
bār	137	Var	buyurmaḥ	420	Buyuru, emir, fer- man.
barmaq	61	Parmak		-c-	
bāş	198	Başak	cādır	422	Çadır
bāş	27	Baş, kafa	cāla	239	Dolu
bāşbarmaq	62	Başparmak	calvar	366	Şalvar
bayguş	142	Baykuş	cān	84	Can
bābr	115	Kaplan	cicicikgá	137	Sığircik
bālā	355	Bela, kaza	ciyhın	143	Sinek
bānáfş	535	Mor	cennál	296	Oluk
bāş	555	Beş	corāb	367	Çorap
bedirá	302	Testi, çömlek	cüce	133	Civciv
berinc	195	Pirinç	cüvānā	102	Yaşar
heyik	467	Büyük			
bir	551	Bir			

	ç-		-iñ üsDi	288	Çatı
çãğa	9	Çocuk	dîvâl	279	Duvar
çañ	225	Toz, kum	dîvânâ	492	Sarhoş
çayır	201	Çayır, çimen	dîz	482	Tez, ivedi
çâkirtgâ	150	Çekirge	dîz	66	Diz
çerkây	144	Sivrisinek	-çañâ	67	Diz kapağı
çêşipDir	361	Çiçek hastalığı	dôdah	34	Dudak
çınâr	163	Çınar	dôhsan	577	Doksan
çıra	319	Çıra	doğa	402	Dua
çıra'yâk	202	Otlak	<		
çiz	462	Çizgi	dogan	3	Kardeş
çiglt	228	Çigit	<		
çiyân	154	Çayan	dôğre	449	Doğru
çopan	128	Çoban	dölî	523	Dolu
çöl	232	Çöl	doqguz	559	Dokuz
çömlâk	301	Çömlek	<		
çörâk	332	Ekmek	doñoz	109	Domuz
çük	54	Penis	doyde	487	Tok, doymuş
çüyü	389	Çivi	doyduh	490	Kahvaltı
	-d-		dôş	45	Sine, dôş
dâğ	229	Dağ	düz	334	Tuz
dâi	14	Dayı	dük ^k ân	433	Dükkân
damar	75	Damar	düyâ	96,97	Deve
damırta	188	Karpuz	düyn	258	Dün
dañ, Dañ	265	Tan			-e-
daşarı	587	Dışarı	eğre, eğre	452	Eğri
daydá	13,15	Teyze, hala	ekâ	12	Amca
dâğlrmân	220	Değirmen	ekmâk	332	Ekmek
dâr	77	Ter	el	57	El
dâri	166	Badem	-çêşipDir	361	Çiçek hastalığı
dâriçâ	280,282	Pencere	-i	544,545,547	
degâr	240	Dolu, yağış	-im	542,548	
de'mir	245	Demir	-imiz	545	
deñiz	237	Irmak	-in	543	
de'pâ	230	Tepe	-iñiz	546	
dêri	362	Deva, ilaç	eleğ	306	Elek
deri	72	Deri	elli	573	Elli
<			emceg	16	Meme
derröğ	256	Şimdi, derhal	ênâ	2	Ana
deşik	283	Delik	endâm	85	Boy, vücut, endam
dırnağ	63	Tırnak	ërik	174	Erik
di-yor	137	Demek	erqâk	16,460	Erkek
Dil	26,37	Dil, lisan	-düyâ	97	Erkek deve
-iñdâ	137		e.rqaq	176	Şeftali
dilênçi	428	Dilenci	ërtâ	261	Yarın
dîş	38	Dış	-Dâ İycâk	329	Kahvaltı
dîvâr-	274	Bahçe, ters	ërtî	266	Şafak
dîvâr	279	Duvar	errâ	387	Bıçkı

esgi	497	Eski, bayat	* garga	136	Karga
eşâğ	89	Eşek	< <		
et	73	Et	gargıç	403	Kargış
etâk	374	Etek	< <		
			garın	47	Karın
			< <		
			garrı	462	Yaşlı
fars	137	Fars	<		
fâryād	352	Bağırma	garüy	277	Oda
fēzā	276	ön bahçe, hol	<		
fındıq	179	Fındık	gatı	508	Katı
			<		
			gāş	30	Kaş
			<		
geç	388	Kireç	gaymaç	341	Kaymak
geçi	105	Keçi	<		
gicá	252	Gece	gaynata	25	Kaynata
glás	281	Bardak	<		
			gaynáná	26	Kaynana
			<		
			gayra	271	Kuzey
			<		
giZe	505	Kızgın, sıcak	gāzan	307	Kazan
gōbāk	48	Göbek	<		
gōk	532,533	Açık mavi, mavi	gıra	590	Kıyı, kenar
gōk	247	Gökyüzü	<		
gōt	56	Anüs	gız	5,6	Kız
gōz	28	Göz	<		
gōz	313	Sin, mezar	gızıl	534	Kızıl
gūn	248,252	Güneş, gündüz	<		
gūnbatar	270	Bata	-gül	160	Kızıl gül
gūnçihar	269	Doğu	golçuq	151	Kurt
gūnertan	267	Öyle	<		
gūncüşk	137	Kuş	gōnuh	410	Konuk
			<		
			gōşa	443	Çift, iki tane
-á	137		<		
gül	159	Gül	goşar	58	Pazı
<			<		
			goyun	103,104	Koyun, davar
			<		
			gunnacı	102	Gebe
			<		
gabi	364	Aba	gulah	32	Kulak
<			<		
galbır	306	Kalbur	gurbagga	153	Kurbağa
<			<		
gamiş	297	Kamuş	gūrri	471	Kuru
<			<		
gān	76	Kan	gu·rut	347	Kuru yoğurt, keş
<			<		
gānat	139	Kanat	guyı	299	Kuyu
<			<		
gār	238	Kar	gūyruh	119,120	Kuyruk
<			<		
gara	529	Kara, siyah			
<					
gara	342	Tereyağı			
<					
garañqı	454	Karanlık			
gardaş	3	Kardeş	hammām	298	Hamam
<			hām	102,137	Yine,de,dahi

hāmá	549	Tüm	keçá, keçá	325	Keçe
hāmmási	137	Tümü	kekirdák	44	Gırtlak
hāwū	24	Kuma	kekiş	393	Çekiç
hāyat	275	Yapı, bina	keláy	17	Kadın
hāyat	279	Duvar	kelim	326	Kilim
her	550	Her	ke·lin	20	Gelin
höcög	110	Dana	kellá	27	Kafa, kelle
huwuz	295	Havuz	-agrıyı	359	Baş ağrısı
		-h-	< -m ağrıyı	359	
hām	493	pişmemiş	keltá	475	Kısa
hamir	333	hamur	kendirik	306	Unevi
hırman	210	Harman	ker	456	Kir, pislik
hişt	398	Kiremit	ketDá	467	İri, büyük
hişt	215	Çift, pulluk	keyk, kiyk	107	Geyik
horos	132	Horoz	kiygır-mah	418	Çağırnak
		-i-	< kiçcik dâş	227	Küçük taş
ıssı		sıcak	kim	594	Kim
-yer	203	Sıcak yer	kindin	268	Akşam, ikiüdi
		-i-	kirpik	29	Kirpik
ibibik	138	İbibik	kisá	372	Cep, kese
< <			kiyëğ	21	Güvey
içari	588	İçeri	kiyk	→ keyk	
içeg, içegá	49	Bağırsak	köBák	92	Köpek
iki	552	İki	köl	295	Havuz
<			kölgá	423	Gölge
ileri	272	Güney	kömür	313	Kömür
inâğ	100	İnek	köná	496	Eski
inná	379	İğne	köprák	522	Daha çok, çokça
is	426	Koku	köşök	99	Deve yavrusu
it	92	Köpek, it	kşi	16	Erkek
ıycák	328	Yemek	kür rá	90	Sıpa
ıymák	328	Yemek	kür rá	310	Soba (?)
ıyşık	278	Kapı	kúwş	369	Ayakkabı
		-k, k-	küzá	301	Çömlek
kāde	178,190	Ceviz, kabak	kücük, kücüg	92,93	Enik
kābDār	134	Güvercin	küccük	466	Küçük
kākilik	135	Keklik	kül	317	Kül
kālá	363	Giysi	küynák	365	Gömlek
kānā	146	Kene			-i-
kātDá~		iri, büyük	laš	412	Leş, ceset
dâş	226	Büyük taş	lây	395	Bahkçak, çamur
ķçik		küçük			-m-
-palta	392	Nacak	māma	11	Büyük anne
kec'ig	476,477,479	Zayıf, dar, ince	mañlay	31	Alın
keDe,keṭe	512	Hasta	mañlay	429	ölçü, ölçek

q átuq	345	Ayran	şaha	157	Budak
qatır	91	Katır	şam	320	Mum
qayısi	602	Hangi, hangisi	şarab	339	Şarap
qırh	572	Kırk	şáftale	175	Şeftali
qoca	467	İri, büyük, koca	şirá	337	Tatlı
		-r-	şirín	449	Tath
raham	137	Rakam	şirne	337	Tath
rôzâ	405	Oruç	şışıp-Dir	357	Şiş
		-s-	şölá	321	Şule
saç	42	Saç	şör	498	Tuzlu
saman	397	Saman			-t-
samanlây	396	Samanlı çamur	taḡDa	390	Tahta
sanaç	306	Sarat	tâl	161	Söğüt, ağaç
saqqal	40	Sakal	tanDir	311	Tandır
sârı	530	Sarı	taḡrı	401	Tanrı
~ yağ	342	Tereyağı	tapıl-dı	484	Bulunmak
sâkgiz	558	Sekiz	taraşá	314	Kıvılcım
sârçá	137	Serçe	tarbız	188	Kapuz
şebed	303	Sepet	taşşag	87	Haya
seksen	576	Seksen	t áâm	349	Yemek
selvi tâl	164	Selvi	tâkcá	285	Dolap
sen	537	Sen	tâyha	368	Şapka, başlık
-iñ	543		tázá	495	Taze
sēn	304	Sini	teken	414	Diken
serák	235	Cadde	tellá	370	Bir tür ayakkabı
ses	417	Ses	temmál	513	Tenbel
setil	300	Kova	temis	464	Şişman, semiz
sıçán	98	Sıçan	teşşá	386	Küçük nacak
sıçmag	79	Sıçmak	tiká	377	Parça
sıpra	306	Unevi	tilki	113	Tilki
símák	78	Sidik	top	330	Öğle yemeği
silláriñ	→	Şiz	-Da İycák	329	Öğle yemeği
sirká	148	Sirke, bit	topBuḡ	68	Topuk
siz	137,540	Siz	topır	224	Toprak
sil-láriñ eliniz	546		torpa, torpáy	101	Dana
sow ^u ḡ, suw ^u ḡ	506	soğuk, serin	toy	19	Düğün
suw ^u q	204		törD	554	Dört
suw	236	Su	tuğşan	108	Tavşan
-sız	489	Susuz	turşı	338,502,503	Ekşi, acı
suw ^u ḡ, suw ^u q	→	sow ^u ḡ	tūw ^u q	131	Tavuk
süBsá	327	Süpürge	tüşák	322	Döşek
süpürge	327	Süpürge	tütsá	315,316	Duman, tütün
süt	340	Süt			-u-
		-ş-	ūhı	485	Uyku
şah	206	Kanal, su yolu	urqaçı	102	Gebe
			usDa	385	Dülger

nyluḥ	65	Baldır	yeñil	468	Hafif
üya	4	Bacı	yel	243	Yel
uzah	480	Uzak	yēr	223	Yer
			iñ asDı	585	
		-ü-	yetmiş	575	Yetmiş
üç	553	Üç	yetti	557	Yedi
üçayah	308	Üçayak	yıgl	254	Yıl
üsgör-māk	81	Öksürmek	yılān	152	Yılan
üy	273,277	Ev, oda	yıldım	472	Keskin
üzüm	177	Üzüm	<		
-bağı	169	Üzüm bağı	yıldız	251	Yıldız
			yımrta	87,141	Yumurta
			yımrıg	59	Yumruk
			<		
yāba	218	Yaba	yımşah	509,510	Yumşak
yağ	343	Yağ	yıp	38,381	İp, sicim
yağ-le	500	Yağlı	yıplık	380	İplik
<			yıgdā	183	İğde
yagmur	239	Yağmur	yigirmi	570	Yirmi
<			yōh	483	Yok, yitik
yaḥa	371	Yaka	yoharı	269	Doğu
yaḥçı	→	yaḥşı		287	Tavan
yaḥDıḥ	250,453	Ay aydınlığı aydınlık		524,525,583	Yukarı
yaḥın	481	Yakın	yöl	234	Yol
yaḥşı	491,518	İyi, güzel, bayındır	yolbars	114	Arslan
yaḥçı	446		yölDaş	406	Arkadaş
yalan	450	Yalan	yorgan	323	Yorgan
yalvar-mah	353	Ağlama, döğünme	<		
yamān	407,447,457,459,517		yorgun	511	Yorgun
		pis, kötü, çirkin, yıkık	yoruncā	199	Yonca
			yōnā	521	Parasız, karşılıksız
yāmā (?)	495	Taze	yumruḥ	431	yumruḥ
yaprah	158	Yaprak	yuwqa	478	Nazik, ince
yarā	356	Yara	yük	432	Yük
yārim	442,443	Yarım	yürek	51	Yürek
-şen	443	Sen Yarımın	yü.eğ-im agrıyı	360	Yürek ağrısı
yārin	261	Yarın	<		
yasDıḥ	324	Yastık	yüz	137,578	Yüz (sayı)
yāş	463	Genç	yüz	86	Yüz
yāşar	102	Yaşar	-i	586	
yāşıl	531	Yeşil			
yazı	440	Yazı			
yākā	514	Yalnız	zenceç	415	Zincir
yen	373	Yen	zinā	162	Karaağaç